

Johan Ferrier Lezing - 2 oktober 2014

Familie, vrienden, dames en heren,

Ik vind het een grote eer hier vandaag de Johan Ferrier lezing te mogen geven. En het is een nog grotere eer om over zijn dochter te mogen spreken. Joan Ferrier: orthopedagoog, activiste en een inspiratiebron voor velen. Zeker ook voor mij.

Op 8 maart dit jaar hield ik een toespraak op de viering van Internationale Vrouwendag. Die toespraak ging over sterke vrouwen. Sterke vrouwen komen in alle soorten en maten. Sommigen gooien de beuk erin en gaan door roeien en ruiten. Die gaan luid schreeuwend dwars tegen alle conventies in en breken zo de boel open. Soms is dat nodig. De vrouwenbeweging heeft veel aan zulke vrouwen te danken.

Maar deze toespraak ging over een heel ander type sterke vrouwen. Over vrouwen die juist heel subtiel te werk gaan. Vrouwen die werken vanuit een diep begrip van de tradities en de sociale context waarin ze zich bevinden en die daarin altijd de gepaste, respectvolle toon weten te vinden. En die dan juist daardoor onwaarschijnlijk effectief zijn.

Ik sprak mijn diepe bewondering uit voor zulke vrouwen en vertelde mijn gehoor hoezeer zij mij bij mijn werk inspireren. Kort na de toespraak kwam het nieuws van het overlijden van Joan Ferrier – en ik besepte dat mijn hele verhaal over haar was gegaan.

Om dit goed uit te leggen moet ik u even kort meenemen naar de jaren tachtig. Suriname verkeert in crisis. Johan Ferrier ziet geen andere mogelijkheid meer dan zijn presidentschap neer te leggen en Suriname te verlaten. Hij wijkt uit naar Nederland, waar zijn drie dochters al studeren. Joan Ferrier, net afgestudeerd als orthopedagoog aan de Universiteit van Utrecht, laat in diezelfde tijd haar hoop op spoedige terugkeer naar Suriname varen. Zij kiest ervoor in Nederland een carrière op te bouwen.

Ik durf de stelling aan dat het voor Nederland en de Nederlandse vrouwenbeweging een groot geluk is geweest dat Joan Ferrier ervoor koos zich hier te vestigen. De Nederlandse vrouwenbeweging had in die tijd haar eigen, dominante elite gekregen. Die elite was wit en hun agenda leek vast te liggen. En toen kwamen daar zwarte vrouwen en vrouwen uit migrantengemeenschappen hun plaats in de emancipatiestrijd opeisen. Ze maakten het traditionelere deel van de vrouwenbeweging onomwonden duidelijk dat ze met heel andere zaken bezig waren dan zij, de witte vrouwen. 'ZMV' werd een geuzennaam.

Het grote gevaar in die tijd was dat de toenemende diversiteit de vrouwenbeweging zou doen uiteen vallen. 'Iedere groep zijn eigen strijd', was in die tijd een sterke tendens. Maar Joan ging daar niet in mee. Anders dan veel anderen in de vrouwenbeweging van die tijd streefde zij niet naar onderlinge afscheiding, maar juist naar integratie van al die verschillende groepen vrouwen.

Joan Ferrier heeft haar hele leven gestreden voor emancipatie in de breedste zin van het woord. Zij was een aanhanger van het kruispuntdenken. Geïnspireerd door hoogleraar gender en etniciteit, Gloria Wekker, stelde ze vast dat rassen- en genderdiscriminatie niet als afzonderlijke of elkaar uitsluitende problemen gezien moeten worden. Ze was zelf een zwarte vrouw en zij was zich er natuurlijk pijnlijk van bewust dat discriminatie zich nergens toe beperkt – niet tot geslacht, etniciteit

of seksuele oriëntatie. Sociale klasse, religie, cultuur of leeftijd – alles kan een rol spelen en maakt het individu tot wat hij of zij is.

Dat was geen nieuw idee. Het intersectionele denken speelde al een rol tijdens de eerste feministische golf in de Verenigde Staten halverwege de 19e eeuw. Maar controversieel was het wel. In Nederland heeft het kruispuntdenken pas in 2001 officieel ingang gevonden in de publicatie *Caleidoscopische Visies* van Botman, Jouwe en Wekker.

Joan geloofde niet alleen in dit kruispuntdenken, ze handelde daar ook naar. Ze werkte op een ongewoon volhardende en praktische manier aan het leggen van verbindingen op alle niveaus. Die talenten kwamen tot volle bloei toen ze directeur was van E-Quality. Dat kennisinstituut was zelf een fusie van verschillende instituten. Als directeur smeedde ze het tot een eenheid. E-Quality excelleerde in het formuleren van praktische aanbevelingen om de kansen voor migranten, vluchtelingen én vrouwen, wit en zwart, te vergroten.

Juist in het leggen van al die verbindingen bewees Joan haar enorme waarde. Voor haar was dat logisch, het paste bij heel haar wezen. Haar leidraad was om ieder mens te zien zoals hij of zij is. Zij ijverde onvermoeibaar voor wezenlijk respect voor het individu. Dat doen meer mensen. Respect is een veel misbruikt begrip. Wat Joan onderscheidde, was dat zij tot in iedere vezel meende wat ze zei. Het bewijs daarvoor is dat ze haar hele leven, zestig jaar lang, zichtbaar en hoorbaar geleefd heeft naar die overtuiging. Zij vierde verschillen.

Zelf was ze een echte moksi watra. Ze verenigde de meeste bloedgroepen van de Surinaamse samenleving in zich, net als haar vader Johan Ferrier. Als verteller van vele verhalen - zoals over de slimme en sluwe spin Anansi - leerde hij haar hoe belangrijk het is om te weten waar je vandaan komt. Maar toen haar een paar jaar geleden werd gevraagd in welk land haar hart lag, antwoordde ze: 'In Suriname, in Nederland en breder in de wereld'. Ook hier koos Joan Ferrier instinctief het hogere perspectief. Geen hokjes.

Joan Ferrier streed haar strijd voor emancipatie op een geheel eigen, unieke manier: scherp, maar altijd beschaafd. Joan liet iedereen in zijn waarde en ging, met humor en overtuigingskracht, op zoek naar de dialoog. Zij was ervan overtuigd dat kennis van elkaar en van elkaars geschiedenis de enige manier is om werkelijk nader tot elkaar te komen. Vanuit die grondhouding benaderde zij bijvoorbeeld ook het gevoelige debat over het slavernijverleden. Er kan alleen een gezamenlijke toekomst zijn als we het verleden recht in de ogen kijken, hield ze ons voor. Ze had gelijk.

Joan kon ook strategisch en sluw zijn als dat moest. Met de handigheid van de spin Anansi organiseerde ze jaarlijks als directeur van E-Quality een presentatie op Prinsjesdag over de effecten van de Miljoenennota op de positie van vrouwen in Nederland. Dit deed ze nota bene in het hol van de leeuw van conservatief Den Haag, Sociëteit de Witte. Aandacht gegarandeerd. Dat leverde ook concrete resultaten op, zoals het nationale actieplan voor VN resolutie 1325. Op lokaal, nationaal en internationaal niveau zette Joan zich in om genderongelijkheid te bestrijden en discriminatie van vrouwen en meisjes tegen te gaan.

Joan was pas op de helft. Ze had minstens 120 willen worden, vertelde haar zus Kathleen mij. Ze was ziek, maar tot het allerlaatste moment werkte ze door. Fysiek liet ze zich niet beperken. Veel mensen wisten niet eens dat het niet goed met haar ging. Stoïcijns hield ze vast aan haar doelen, zoals ze

altijd had gedaan. Daarom kwam het nieuws van haar overlijden – dat ik nota bene hoorde toen ik bij de Commission on the Status of Women in New York was - toch als een schok voor mij. En ik denk voor velen hier in de zaal.

Joans missie is nog niet volbracht. De vrouwenemancipatie is nog niet voltooid, in Nederland noch in Suriname noch – om met Joan te spreken – ‘breder in de wereld’. Anno 2014 zijn vrouwen wereldwijd nog steeds ondervertegenwoordigd in de politiek en in de top van het bedrijfsleven. Anno 2014 hebben vrouwen in veel landen alleen toegang tot land via mannelijke familieleden, ondanks dat zij verantwoordelijk zijn voor verreweg het grootste gedeelte van de voedselvoorziening. Anno 2014 worden vrouwen in allerlei delen van de wereld te jong of ongewenst uitgehuwelijkt, besneden en verkracht.

Maar laten we ook eens dichterbij kijken. Anno 2014 worden ook in Nederland vrouwen op straat nagesist, bespuwd en uitgescholden. Nederland staat dit jaar op nummer één van de hitparade voor gendergelijkheid van de Verenigde Naties – de gender inequality index. Dat is mooi. Tegelijkertijd is nog altijd is de helft van de Nederlandse vrouwen – ook van de hoogopgeleiden – niet economisch zelfstandig. En de loonkloof tussen mannen en vrouwen is in ons land nog 17 procent. Die kloof laat zien dat mannen en vrouwen ongelijke posities innemen op de arbeidsmarkt, nog steeds.

De Nederlandse top van de overheid en het bedrijfsleven bestaat voor het overgrote deel uit mannen. Er is de laatste tijd veel gezegd en geschreven over het invoeren van quota om de diversiteit op topposities op peil te brengen. Veel mensen staan daar negatief tegenover. Ik begrijp die weerzin – je wilt toch geselecteerd worden vanwege je kwaliteiten, niet omdat het van de wetgever moet. Ik ben ook geen voorstander van een quotum, maar ik zeg wel collega Bussemaker na dat een vrouwenquotum in zicht komt als het niet beter gaat.

We zijn hier dus nog niet klaar. En er valt ook voor ons op de meest onverwachte plekken iets te leren. Zo steunt mijn ministerie de organisatie Karama die in het Midden-Oosten in 2013 66 vrouwelijke kandidaten trainde voor lokale en nationale verkiezingen in Jordanië, Libië, Egypte, Tunesië en Jemen. Van deze vrouwen zijn er 25 daadwerkelijk verkozen. Een geweldig resultaat. En in Jemen zorgden de verkozen vrouwen ervoor dat vrouwen ook echt vertegenwoordigd zijn in het vredesproces en actief meedoen. Er is een vrouwenquotum van 30 procent in de National Dialogue Conference.

Als je op vreedzame wijze verandering wilt, dan is het niet genoeg om je eigen gelijk te herhalen. Dan moet je doen wat Joan deed: de dialoog aangaan met je tegenstrevers. Als minister zoek ik dat tegengeluid bewust op. Ook met andersdenkenden kun je de gezamenlijkheid opzoeken. Je kunt blijven praten met Scandinavië en Duitsland en dan loop je waarschijnlijk heel gelukkig de zaal uit, maar wat heb je dan daadwerkelijk bereikt?

Een progressieve imam die de lokale situatie begrijpt kan meer betekenen voor de strijd tegen kindhuwelijken dan twee ministers zoals ik.

De noodzaak voor een dialoog met andersdenkenden is groter dan ooit. De internationale gemeenschap denkt nu na over de formulering van de post-2015 agenda – zeg maar de opvolger van de Millenniumdoelen. Daar moet wat mij betreft een expliciet doel in ter verbetering van de positie

van vrouwen. En liefst zou ik ook het recht van vrouwen op het bezit van land vastleggen. Net als specifieke aandacht voor seksuele en reproductieve gezondheid en rechten.

Die strijd wordt een taaie strijd. We moeten daarvoor op wereldschaal brede steun zien te verwerven. Dat vraagt om mensen die verbindingen kunnen leggen. Mensen die de juiste toon kunnen vinden. Mensen die scherp zien welke waarden ze delen met degenen van wie ze verschillen. Mensen als Joan. Ik had deze strijd graag zij aan zij met haar gestreden.

Dank u wel.

Deze lezing werd uitgesproken door de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, mevrouw drs. Lilianne Ploumen op 2 oktober 2014